

การบริหารอำนาจตามแนวพุทธในระบบการปกครองแบบธรรมรัฐ

BUDDHIST ADMINISTRATIVE POWERS IN A STATE FAIR

พระครูวิบูลเจติยานุรักษ์ (ประไพ ปุณณกาโม)^{*} พระมหาสมมาส ชุตินันโต^{**}

พระครูโสภณวีรานุวัตร (นิคม ญฐฐวโร)^{***}

Prakhru Wiboonjetianurak (Praphai Punyakamo), Phramaha Sommas

Chutimunto, Phrakhrusophonweeranuwat (Nikom Nuttawaro)

Received: March 09, 2019

Revised: August 22, 2019

Accepted: December 30, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาการบริหารอำนาจตามแนวพุทธในระบบการปกครองแบบธรรมรัฐนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาการใช้อำนาจในการปกครองตามทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาพุทธวิธีในการบริหาร 3) เพื่อศึกษาพุทธผู้นำอำนาจการปกครองแบบธรรมรัฐ 4) เพื่อเสนอทางเลือกในการจัดระบบการปกครองเพื่อความสันติสุขของพลเมือง

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยสามารถประยุกต์ใช้ได้ 4 แนวทาง ได้แก่

1 หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการควบคุมตนเอง คือการควบคุมกาย วาจา และใจของตนเองให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและพึงประสงค์ของสังคม

^{*} Lecturer, Bachelor of Education Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Suphanburi Buddhist College.

^{**} Lecturer in Public Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Suphanburi Buddhist College.

^{***} Lecturer in Public Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Suphanburi Buddhist College.

2 หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง คือการเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับตนเองทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม ให้มีความเหมาะสมและให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมประชาธิปไตยคาดหวัง

3 หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภายใน คือวิธีการให้คนเราคิดพิจารณาทบทวนและไตร่ตรองตรวจสอบพฤติกรรมต่างๆของตนเองทั้งในอดีตและปัจจุบันตามกรอบของหลักธรรมรัฐ เพื่อให้ความถูกต้องความดีงามเกิดกับชีวิตของตนเองและมีความผิดพลาดน้อยลง

4 หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภายนอก คือวิธีการพิจารณาตรวจสอบโดยผู้ตรวจสอบจากภายนอกอาจจะเป็นบุคคลหรือหน่วยงานอื่นตามกรอบหรือตามมาตรฐานของธรรมรัฐ เพื่อให้ผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองทำ

คำสำคัญ: แนวพุทธ, การบริหารอำนาจ, การปกครองแบบธรรมรัฐ

ABSTRACT

The study of the administration of authority in the Buddhist system of the state has four objectives: 1) to study the use of political power in politics, 2) to study the Buddhist way of administration. 4) to propose an alternative way to organize the administration for the peace of the citizen.

The application of tools to develop democracy in Thai society can be applied in four ways.

1. the principles of the state It is a tool to control yourself. It is the control of the body, the verbal and the mind in the right way and the desire of the society.

2. the principles of the state It is a tool for self improvement. It is a change or elevation of mind and behavior. To be appropriate and consistent with what the democratic society expects.

3. the principles of the state It is an internal audit tool. It is a way for people to think, review, and reflect on their own past and present behavior in the framework of state principles. To make goodness come to life with lesser mistakes.

4. the principles of the state It is an external monitoring tool. The method of examination by an external auditor may be another person or entity in accordance with the framework or in accordance with the standards of the state. For parents and democracies to show responsibility for what they do.

Keywords: Buddhist, administrative, Powers in a state fair

1. บทนำ

จากการที่ประเทศไทยเข้าสู่ยุคปฏิรูปการศึกษาโดยกำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ขึ้น ซึ่งยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบาทของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จากประเด็นดังกล่าวนี้พระธรรมปิฎกมีมุมมองที่ชี้ให้เห็นว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องอาศัยการศึกษา เพื่อให้คนมีคุณภาพ เพราะคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชน และในเวลาที่มีมองประชาธิปไตยก็อย่ามองแค่การปกครอง อย่ามองแค่ว่าเราเป็นประชาธิปไตยแล้ว ประชาชนได้ขึ้นมาเป็นผู้ปกครองแล้วก็หยุดแค่นั้น โดยนึกว่าเราเก่งเราได้เป็นใหญ่แล้ว สิ่งที่สำคัญก็คือต้องมองว่า เราปกครองเพื่ออะไร เราควรจะไปให้ถึงจุดหมายของการปกครอง การปกครองนั้นก็คือการที่มาร่วมกันจัดสรรสังคมเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้เจริญมั่นคง มีสันติสุขและให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้ชีวิตเจริญงอกงามบรรลุประโยชน์สุขที่สูงประเสริฐ และมาร่วมกันสร้างสรรค์สังคมกันต่อไปอีกนี่แหละเป็นจุดหมายของการปกครอง ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษายิ่ง ยิ่ง โดยเน้นว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น จะต้องอาศัยการศึกษาอย่างน้อย ก็เป็นการนำเอาการศึกษา มาช่วยเตรียมคนให้พร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองของสังคมประชาธิปไตย นี่คือการที่สำคัญที่สุด คือ การเตรียมคนให้พร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ในสังคมประชาธิปไตยหรือในกระบวนการประชาธิปไตยทั้งหมด ถ้าไม่เตรียมการคนอย่างนี้ กระบวนการประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นกระบวนการที่ล้มเหลว เพราะว่าบุคคลที่เป็นส่วนร่วมซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการนั้น ไม่มีคุณภาพไม่มีความพร้อม

หลักธรรมาภิบาล หรืออาจเรียกว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หลักธรรมรัฐ และบรรษัทภิบาล ฯลฯ” ซึ่งเรารู้จักกันในนาม “Good Governance” ที่หมายถึงการบริหารการปกครองที่เป็นธรรมนั้น ไม่ใช่แนวความคิดใหม่ ที่เกิดขึ้นในสังคม แต่เป็นการสะสมความรู้ ที่เป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมวลมนุษย์เป็นพันๆ ปี ซึ่งเป็นหลักการ เพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างมีความสุข สามารถประสานประโยชน์ และคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธีและพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน การมีกระแสการบริหารรัฐกิจแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับหลักการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับประชาชน การมุ่งให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี ตามแนวคิดของการบริหารแนวใหม่จึงเกิดขึ้น การบริหารรัฐกิจแนวใหม่ เป็นการรวมกลุ่มของแนวคิดและการปฏิบัติเป็นหลักการ ที่ใช้การดำเนิน งานแบบเอกชนและธุรกิจในการราชการ หรือทำการราชการให้เหมือนธุรกิจแต่ไม่ใช่ให้เป็นการองค์กรทางธุรกิจ นักทฤษฎีที่ศึกษาเรื่องของการเป็นพลเมือง เรื่องของชุมชนประชาสังคม มานุษยวิทยา องค์กรและการบริหารรัฐกิจแนวใหม่ เป็นผู้ที่ได้มีส่วนในการผลักดันให้เกิดการอภิปรายกันถึงหลักการบริหารแนวใหม่ๆ ขึ้นซึ่งอาจมีหลักการหลากหลายแตกต่างกันออกไป

ธรรมรัฐ (GOOD GOVERNANCE) เป็นแนวความคิดของธนาคารโลก (World Bank) ที่นำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการ ให้เงินกู้กับประเทศในซีกโลกใต้ ตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1980 เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องความไร้ประสิทธิภาพ และการคอร์รัปชั่น ในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศในแถบลาตินอเมริกาและแอฟริกา ที่มีปัญหาในการบริหารงาน จนทำให้เกิดปัญหาเนื่องจากกู้เงินจากธนาคารโลกไปแล้ว ไม่สามารถหาเงินมาชำระคืนได้ และธนาคารโลกได้อธิบายความหมาย ของ Good Governance ว่า คือ ลักษณะและวิถีทางของการที่อำนาจได้ถูกใช้ไปในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา ซึ่งในทัศนะของธนาคารโลก Good Governance คือ การใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อจัดการงานของบ้านเมืองด้วยบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ ระบบที่ยุติธรรมและกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นอิสระ เพื่อให้การดำเนินการต่างเป็นไปตามสัญญาที่มีฝ่ายบริหารที่โปร่งใส มีระบบราชการที่เคารพสิทธิของพลเมือง มีฝ่ายนิติบัญญัติที่มีความรับผิดชอบและมีสื่อมวลชนที่เป็นเสรี (Asian Development Bank, Governance Sound Development Management, 1955) ในส่วนของประเทศไทยมีการตกลงโดยคณะรัฐมนตรีเมื่อเดือนพฤษภาคม 2542 ให้ใช้คำว่า ระบบการบริหารและการจัดการบ้านเมืองที่ดี หรือธรรมาภิบาล (Good Governance) คณะกรรมการบัญญัติศัพท์รัฐศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานได้บัญญัติว่า “วิธีการปกครองที่ดี” แต่นักวิชาการ

บางท่านใช้คำว่า “ธรรมรัฐแห่งชาติ” ซึ่งไม่ตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษเพราะ “ธรรมรัฐ” แปลว่า “รัฐที่มีธรรม” และทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ใช้คำว่า “การบริการกิจการและสังคมที่ดี” ขณะที่ทางคณะกรรมการพัฒนาระบบงานใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาว่า ด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546

อย่างไรก็ตาม Good Governance เมื่อมาอยู่ในบริบทแบบไทยๆ ก็ถูกแปลความและตีความ อธิบายแตกต่างกันไป เช่นคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้แปลคำว่า Good Governance ว่า “ธรรมรัฐ” อันหมายถึงรัฐที่มีการบริหารบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม ส่วนสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) แปล Good Governance ว่า ธรรมาภิบาลอันหมายถึงการบริหารที่เป็นธรรม ต่อมาภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแปล Good Governance ว่า สุประศาสนการ หมายถึง การปกครองที่ดีและ ธีรยุทธ บุญมี แปล Good Governance ว่า “ธรรมรัฐ” หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ สังคม เอกชนและประชาชนที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม นอกจากนี้ยังมีคำที่ใช้เรียกแทนอีกหลายอย่างที่นักวิชาการได้บัญญัติขึ้นคือ สุประศาสนการ โดยศ.ดร.ติณ ปรัชญพฤทธิ ธรรมราชวรโดย อมรา พงศาพิชญ์ การกำกับดูแลที่ดีโดย วรภัทร โตธนะเกษมและพูลนิจ ปิยะอนันต์ ประชารัฐโดย สถาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รัฐบาลโดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช หลายคนได้ตั้งข้อสังเกตว่าเหตุใดทำไมต้องมีธรรมรัฐ ก็สามารถตอบได้ว่าในสถานการณ์โลกยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ระบบเศรษฐกิจก็เป็นแบบเสรีนิยม ทุนนิยมข้ามชาติ ซึ่งปัจจุบันโลกาภิวัตน์ชัดเจนยิ่งขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอยู่ 2 ประการคือ

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็วขึ้นและการที่สามารถทำธุรกรรมทางการเงินโดยการซื้อขายและโอนเงินกันทั่วโลกตลอด 24 ชั่วโมง
2. การเปิดเสรีทั่วโลกการพังทลายของระบบสังคมนิยมและการพังทลายของลัทธิชาตินิยมต่างๆ ทำให้ทุนนิยมข้ามชาติเข้ามากลืนทุนนิยมในท้องถิ่นได้ง่ายยิ่งขึ้นโดยมีการกีดกันน้อยลงเนื่องจากรัฐจะถูกแทนที่ด้วยบริษัทลงทุนข้ามชาติที่จะขยับขึ้นมาเป็นตัวแสดงที่โดดเด่นบนเวทีโลกแทนเพราะผลพวงของระบบทุนนิยมโลกได้บั่นทอนอำนาจรัฐซึ่งเป็นหัวใจในการดำรงอยู่ของรัฐโดยมีการผันแปรในลักษณะต่างๆ

คำว่า ธรรมรัฐทางเศรษฐกิจคือ ข้อเสนอต่าง ๆ ที่รัฐต่าง ๆ ต้องยอมขึ้นต่อระเบียบโลกใหม่ (New World Order) และสถาบันเศรษฐกิจระดับโลก เช่น World bank ,IMF,WTO, และ GATT ผู้กำหนดเหนือ New World Order คือที่ประชุมของกลุ่มประเทศ G7 และกฎกติกา ระหว่างประเทศ เช่น กฎของWTO, GATT รวมทั้งกฎกติกาของเขตเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น NAFTA และของ EU และคำว่า ธรรมรัฐทางการเมือง คือระบบบริหารและการจัดการที่ขึ้นต่อ Rule of Law หัวใจของ Law คือ ระเบียบโลกใหม่นั้นเอง ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งรัฐ แต่ละรัฐซึ่งเคยถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุด ก็จะไม่มีความสูงสุดอีกต่อไป สิ่งที่สูงสุดคือระบบระเบียบโลกใหม่ ที่ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ เป็นผู้กำหนด รูปแบบของรัฐที่ดีและเป็นที่ต้องการของประชาชน ได้มีการถกเถียงกันมานานทั้งในบรรดาปราชญ์ทางตะวันตกและตะวันออก ในตะวันตกนั้นเพลโต (Plato) ชื่นชมราชาปราชญ์ (Philosopher King) ว่าเป็นผู้ปกครองที่ดีที่สุด เพราะเพียบพร้อมด้วยปัญญา (wisdom) ส่วนอริสโตเติล (Aristotle) ผู้เป็นศิษย์มีความเห็นต่างจากครู คือ ดูการปกครองที่จุดมุ่งหมายของการปกครองและสรุปว่าการปกครองจะโดยรูปแบบ คนๆ เดียวปกครองหรือหมู่คณะปกครองหรือประชาชนส่วนใหญ่ปกครองจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ปกครองและหลักที่ใช้ในการปกครอง คนๆ เดียวปกครองและทำเพื่อคนทั้งหมดของสังคมโดยธรรม เรียกว่า ราชาธิปไตย (Royalty) แต่ถ้าคนๆ เดียวปกครองและทำเพื่อคนบางกลุ่มก็เรียกว่า ทระราชย์ (Tyranny) ถ้าคนที่เป็นหมู่คณะปกครองเพื่อคนทั้งหมดโดยธรรมก็เรียกว่า อมาตยาธิปไตย (Aristocracy) แต่ถ้าทำเพื่อคนบางกลุ่มบางพวกโดยไม่เป็นธรรมก็เรียกว่า อภิชนาธิปไตย (Oligarchy) ถ้าคนส่วนใหญ่มาปกครองและทำเพื่อคนทั้งหมดโดยธรรมก็เรียกว่า ประชาธิปไตย (constitutional government) แต่ถ้าคนส่วนใหญ่ปกครองเพื่อคนส่วนใหญ่แต่ละเลยคนส่วนน้อย อริสโตเติลเรียกว่า ประชาธิปไตย (democracy) จะเห็นได้ว่า อริสโตเติลดูจำนวนผู้ปกครองกับวัตถุประสงค์ที่ผู้ปกครองกระทำและหลักการที่ผู้ปกครองใช้รูปแบบที่ดีที่สุดคือ ประชาธิปไตย คือคนส่วนใหญ่เพื่อคนทั้งหมดไม่ใช่เพื่อคนส่วนใหญ่แต่ข่มเหงคนส่วนน้อยและรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดคือ ทระราชย์ ว่ากันตามความคิดของปราชญ์ตะวันตกคนสำคัญของโลก 2 ท่าน

ตามคติทางพระพุทธศาสนาแล้วพระพุทธองค์เคยรับสั่งไว้ใน อัครัญสูตร ถึงกำเนิดการปกครองและ วรรณะต่างๆ โดยสรุปก็คือ การปกครองเกิดจากความขัดแย้งอันเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากร ธรรมชาติโดยความโลภของมนุษย์ จึงต้องมีการเลือกหัวหน้าขึ้นเรียกว่า “มหาชนสมมุติ” และเมื่อเลือกให้มาแบ่งเขตสาส์นเกสรจึงได้เรียกว่า "กษัตริย์" และเพราะทำมีความสุข

ให้ประชาชนจึงเรียกว่า "ราชา" และวรรณะอีก 3 คือ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เกิดจากการสมมุติตามๆกันมา ทั้ง 4 วรรณะนี้ผู้ใดประกอบกรรมเลวก็ย่อมไปทุกติ ผู้ใดประกอบกรรมดีก็ย่อมไปสุคติ และทรงสรุปว่า “กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่ชนผู้ถือโคตร ท่านผู้ถึงพร้อมถึงวิชาและจรรยาเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์” ดังนี้ พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าใครยึดวรรณะอย่างพราหมณ์ก็ต้องถือว่ากษัตริย์ดีที่สุด แต่พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วย โดยพระองค์ได้สรรเสริญผู้ประพฤติธรรมโดยเฉพาะผู้มีวิชาและจรรยาอย่างพระพุทธองค์และพระอริยเจ้านั้นแลประเสริฐกว่ากษัตริย์เป็นไหนๆ อย่างไรก็ตามถ้ากษัตริย์ประพฤติธรรมด้วยนั้นแหละจึงจะดีที่สุด ใน จักรกัตติสูตร หรือพระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงรับสั่งถึงความดีชั่วของพระจักรพรรดิและประชาชน โดยเฉพาะเมื่อพระเจ้าจักรพรรดิมีธรรมก็จะเกิดรัตนทั้ง 7 ขึ้นคือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว เช่นพระเจ้าทลหเนมิทรงประพฤติธรรมแล้วจึงเกิดแก้ว 7 ประการ แผ่นดินก็มีความสุขประชาชนปราศจากความยากจน ความคิดร้าย ความรุนแรง กษัตริย์ทั้ง 7 พระองค์ต่อจากพระเจ้าทลหเนมิก็ประพฤติธรรมบ้านเมืองก็ร่มเย็นเรื่อยมา แต่พอมาถึงกษัตริย์องค์ที่ 8 ก็ไม่ประพฤติธรรม ดังนั้นเมื่อพระมหากษัตริย์ไม่ได้ทรงธรรม จักรแก้ว ซึ่งเกิดขึ้นก่อนก็จะไม่เกิดที่สำคัญก็คือเมื่อพระราชาไม่ให้ทรัพย์แก่ผู้ไร้ทรัพย์ความยากจนก็แผ่ขยาย การลักทรัพย์ก็ตามมา การฟูดบ การทำร้ายกันฆ่าฟันกันก็ตามมาอายุของมนุษย์ก็จะลดลงเรื่อยๆจนถึงกลียุค

ธรรมรัฐจึงไม่ใช่เรื่องใหม่แต่มีสอนอยู่ในหลักศาสนาต่างๆอยู่แล้ว แต่มิได้เรียกอย่างที่เราเรียกกันในปัจจุบันนี้ ในพุทธศาสนามีการสอนเรื่อง ธรรมรัฐมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วแต่ไม่ได้เรียกโดยศัพท์นี้เท่านั้น โดยหากเราพิจารณาคำสอนของพระพุทธเจ้า จะเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับเรื่องของการบริหารรัฐกิจแนวใหม่และมีการนำมาใช้ในการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง แม้กระทั่งในศาสนาอื่นๆก็คิดว่ามีได้แตกต่างกันมากนัก มีคำสอนมากมายที่ระบุชัดเจนถึงหลักการการบริหารจัดการที่ดี อาทิการเป็นคนสมบูรณ์แบบ หรือ ideal person นั้นจะนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและสวัสดิ โดยประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ ตามหลักสัปปุริสธรรม อย่างไรก็ตามบัดนี้พระพุทธศาสนาที่เคยรุ่งเรืองได้ล่วงเลยมาแล้วกว่า 2559 ปี หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกฎไตรลักษณ์ แต่พระธรรมของพระพุทธองค์ก็ยังคงอยู่ และมีความสำคัญเสมอมาสามารถนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยได้ ดังความตอนหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เราไม่ขัดแย้งกับโลก แต่โลกขัดแย้งกับเรา ผู้กล่าวเป็นธรรมไม่ขัดแย้งกับใครในโลก สิ่งที่ยึดติดสมมุติว่าไม่มีในโลก แม้เราก็บอกว่าสิ่งนั้นไม่มี สิ่งใดที่ยึดติดสมมุติว่ามีในโลก

แม้เราก็บอกว่าสิ่งนั้นมี อุบล ปทุม บุษบก เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ เติบโตในน้ำ ตั้งอยู่ในน้ำแต่ไม่ติดน้ำ แม้ฉันใด ตถาคตเกิดในโลก เติบโตในโลก ครอบงำโลก โลกฉาบทาไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน” พุทธดำรัสข้างต้นตีความได้ว่า คำว่า“ตถาคต”หมายถึง“ธรรม”หรือ“ธรรม” หมายถึง“ตถาคต”ดังพุทธพจน์ว่า“ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นตถาคต” ดังนั้น พระธรรมของพระองค์หากรู้จักประยุกต์ใช้ย่อมสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในโลกได้อย่างแท้จริง มีเพียงกิเลสของมนุษย์เท่านั้นที่เห็นว่าธรรมะของพระพุทธองค์ล้ำสมัย เพราะพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นส่วนพระธรรมคือคำสอน และพระวินัยคือคำสั่งมีคุณค่าต่อการปกครองทั้งในด้านการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะและการปกครองประเทศเมื่อมองในแง่รัฐศาสตร์ ก็คือหลักแห่งการบริหารและการปกครองกายและใจ ซึ่งเมื่อนำไปปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ชีวิตดำเนินไปในแนวทางที่ถูก ต้อง และก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม พระพุทธศาสนาถือว่าการปกครองไม่ว่าระบบใด ขอให้ผู้ปกครองเป็นผู้ประพฤติธรรมเป็นอันยอมรับได้ในตัวรูปแบบการปกครอง มีความเป็นไปได้มากมายที่อัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตยจะนำไปสู่ความถูกต้องดีงามได้อย่างสมบูรณ์เพราะการปกครองเต็มไปด้วยอำนาจ ซึ่งเป็นสิ่งยั่วยวนใจคนให้เปลี่ยนนิสัยไปในทางมีความโลภความโกรธและความหลงขาดการตรวจ สอบมากยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับกันในบรรดานักรัฐศาสตร์ทั้งหลายว่า บรรดาสิ่งยั่วยวนทั้งหลายนั้น อำนาจย่อมยั่วใจได้มากที่สุดและรวดเร็ว อำนาจสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยและทำให้การพิจารณาไม่เที่ยงแท้ ทำให้คนซึ่งมีความเมตตากรุณา กลายเป็นคนโหดร้าย ดังคำว่า “อำนาจมักทำลายตัวเอง และอำนาจสูงสุดทำลายตัวเองอย่างที่สุด

ดังนั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรวมทั้งประชาชนในชาติคงต้องหันมาให้ความสำคัญในการศึกษาประเด็นนี้ให้เข้าใจชัดเจนเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานอย่างถูกต้อง เพราะการที่จะสร้างกลไกธรรมรัฐที่ดีนั้นมีความหมายที่ลึกลับและมีปัจจัยที่มากกว่าการปรับปรุงหรือปฏิรูประบบราชการให้สามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างที่เราเคยถือปฏิบัติมา จะต้องมีการดำเนินงานด้านนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบว่า สำหรับสังคมไทยการพัฒนาในส่วนที่เรียกว่า “กลไกประชาธิปไตย” ตามความหมายสากลที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางนี้จะเหมาะสมกับสังคมไทยมากน้อยเพียงใด ในปัจจุบันประเทศได้ดำเนินการอะไรไปแล้วบ้าง มีส่วนใดบ้างที่ยังไม่สมบูรณ์ มีส่วนใดบ้างที่ต้องแก้ไข ใครบ้างที่ควรร่วมรับผิดชอบและควรดำเนินการอย่างไรเพื่อให้เกิดการยอมรับเข้าใจ และถือปฏิบัติกันในสังคม

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารอำนาจตามแนวพุทธในระบบการปกครองแบบธรรมรัฐ” เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารเชิงอำนาจ โดยใช้หลักการตามแนวพุทธที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์รวมไปถึงเอกสารงานวิชาการต่างๆ เพื่อเสนอรูปแบบการปกครองบ้านเมืองที่ดีในลำดับต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการใช้อำนาจในการปกครองตามทฤษฎีทางรัฐศาสตร์
- 2.2 เพื่อศึกษาพุทธวิธีในการบริหาร
- 2.3 เพื่อศึกษาพุทธผู้นำอำนาจการปกครองแบบธรรมรัฐ
- 2.4 เพื่อเสนอทางเลือกในการจัดระบบการปกครองเพื่อความสันติสุขของพลเมือง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารอำนาจตามแนวพุทธในระบบการปกครองแบบธรรมรัฐ” ครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Critical Study Research) โดยคณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีจากการค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary research) มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

3.2 ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย เช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา

3.3 นำข้อมูลจากแหล่งทั้งสองข้างต้นมาสังเคราะห์เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารตามแนวรัฐศาสตร์ พุทธวิธีในการบริหารอำนาจตามแนวพุทธ พุทธผู้นำอำนาจของผู้ปกครอง ทั้งในประเทศและต่างประเทศแล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

3.4 สรุปผลของการศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลที่ได้มากำหนดแนวทางการปฏิบัติที่นำไปสู่การส่งเสริมรูปแบบการบริหารแบบธรรมรัฐ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทย เพื่อการส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารอำนาจตามแนวพุทธในระบบการปกครองแบบธรรมรัฐ” นั้น ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาการใช้อำนาจในการปกครองตามทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาพุทธวิธีในการบริหาร 3) เพื่อศึกษาพุทธผู้นำอำนาจการปกครองแบบธรรมรัฐ และ 4) เพื่อเสนอทางเลือกในการจัดระบบการปกครองเพื่อความสันติสุขของพลเมือง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Critical Study Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และรวมถึงตำราเอกสาร วิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย การบริหารอำนาจการเมืองการปกครอง หมายถึง วิธีการดูแลบริหารรัฐในด้านต่างๆ ในทัศนะของนักวิชาการ หมายถึง การดูแลจัดการให้มนุษย์อยู่กันอย่างเป็นธรรมและเป็นระเบียบ ในทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การปกครองเพื่อการศึกษา เป็นการปกครองที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยจากการปกครองและความหมายโดยสรุปคือ การปกครองดูแลแผ่นดินที่เป็นอาณาเขตของรัฐของตนรวมถึงการดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชากรผู้ที่อาศัยอยู่ภายในแผ่นดิน ซึ่งมี 3 บริบท คือ (1) ทางการเมือง (2) ทางสังคม และ (3) ทางเศรษฐกิจ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากที่ได้ทำการศึกษาวิจัยมาทำให้ทราบว่า “การปกครองแบบธรรมรัฐ” ในฐานะที่เป็นหลักธรรมคำสอนประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถานั้น ทำให้ทราบว่า “ธรรมรัฐ” เป็นการปกครองโดยหลักธรรมที่พระราชาและผู้นำการปกครองจะต้องยึดถือเป็นข้อปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับการเป็นอยู่ในสมัยนั้น ได้แก่ หลักทศพิธราชธรรม 10 จักรวรรดิวัตร 12 ราชสังคหวัตถุ 4 อคติ 4 ประการ ใช้สำหรับชนชั้นผู้นำและหลักธรรมที่ประพจน์ร่วมกัน ทั้งชนชั้นผู้ปกครอง

รูปแบบการบริหารการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

(1) การบริหารรัฐกิจแบบราชาธิปไตย คำว่า “ราชาธิปไตย” หมายถึง การปกครองโดยมีพระราชาเป็นใหญ่ เป็นการปกครองโดยบุคคลคนเดียว จัดเป็นรูปแบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพราะเป็นทั้งผู้ออกกฎหมายและเป็นผู้ใช้กฎหมายจึงมีความคล่องตัว และ

ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุด พระราชามีอำนาจแบบอัตตาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ซึ่งมีหลักการคือ ศูนย์รวมอำนาจการปกครองอยู่ที่พระราชา ส่งผลคือนำความผาสุกมาสู่ประชาชนหรือนำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชนหากพระราชารู้จักปกครองใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม

(2) การบริหารการปกครองแบบสามัคคีธรรม คำว่า “สามัคคีธรรม” แปลว่า หลักการปกครองที่ชอบธรรม หมายถึง การปกครองที่พร้อมเพรียงอย่างชอบธรรม เป็นการปกครองโดยการรวมหลายรัฐแล้วเลือกผู้นำขึ้นมาคณะหนึ่งเพื่อทำหน้าที่บริหารประเทศ มีการสับเปลี่ยนกันตามแต่ประชาชนจะเลือกเข้ามา หรือเรียกว่า “ประชาธิปไตย” พระราชามีได้มีอำนาจสิทธิขาดอย่างระบอบราชาธิปไตย พระราชามีอำนาจในแบบโลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย โดยมีหลักการปกครอง 3 ประเด็น คือ 1) มีสิทธิที่จะกระทำการใดๆ ที่ไม่ขัดต่อสิทธิของผู้อื่นหรือขัดต่อศีลธรรม มีเสรีภาพที่จะกระทำการใดๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง 2) มีความเสมอภาคตามกฎหมาย “ไตรลักษณ์” และทางสังคม เช่นชนชั้น เพศ และ 3) ภราดรภาพ คือความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ

จากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า “ธรรมรัฐ” ก็เป็นเพียงคุณสมบัติหรือจริยธรรมประการหนึ่งที่ผู้ปกครองหรือผู้นำควรมีหรือควรประพฤติปฏิบัติ มิได้เป็นระบอบการปกครองแต่อย่างใด อีกทั้งจากหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนายังทำให้ทราบว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบอบการปกครองว่าจะเป็นระบอบการปกครองรูปแบบใด เนื่องจากพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนของบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือไม่ก็ตามการที่การปกครองแบบธรรมรัฐซึ่งเป็นรูปแบบการนำเอาหลักธรรมคำสอนที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา มาตีความและอธิบายโดยนักคิดหรือนักวิชาการต่างๆ ที่มีทัศนะหลากหลายแตกต่างกันไปนั้น ทำให้ทราบถึงทัศนะของนักคิดหรือนักวิชาการที่มีต่อหลักธรรมรัฐ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ (1) กลุ่มที่มีทัศนะว่าธรรมรัฐเป็นระบอบการปกครอง (2) กลุ่มที่มีทัศนะว่าธรรมรัฐเป็นหลักการ และ (3) กลุ่มที่มีทัศนะว่าธรรมรัฐเป็นทั้งระบอบการปกครองและหลักการ การตีความและการอธิบายโดยนักคิดหรือนักวิชาการแต่ละกลุ่มดังกล่าวข้างต้นอยู่กับมุมมอง วิธีการตีความ และการอธิบายเชิงประยุกต์ของแต่ละบุคคลว่าจะให้ “ธรรมรัฐ” ในพระพุทธศาสนาครอบคลุมไปถึงเรื่องใด

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษากการปกครองแบบธรรมรัฐ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมคำสอนประการหนึ่งที่สำคัญในพระพุทธศาสนา โดยการศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานจากคัมภีร์ต่างๆ ในพระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎกและอรรถกถา และนำกรอบแนวคิดเรื่องระบอบการปกครอง

ในทางรัฐศาสตร์มาพิจารณา ทำให้ทราบว่าธรรมรัฐมีความเป็นหลักการมากกว่าเป็นระบอบการปกครองเนื่องจากในคัมภีร์พระพุทธ ศาสนาไม่มีหลักฐานใดๆ ที่แสดงว่าพระพุทธองค์ทรงสร้างระบอบการปกครองที่เรียกว่า “ระบอบธรรมรัฐ” ขึ้นมา มีแต่เพียงทรงแสดงธรรมในฐานะที่เป็นเหตุปรารถนาหรือเป็นสิ่งที่มุ่งใจเพื่อให้เกิดการตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติ และธรรมรัฐเป็นหลักการของผู้ปกครองเท่านั้นในทางรัฐศาสตร์ความเป็นระบอบการปกครองนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่

(1) มีจุดหมายปลายทาง คือเป้าหมายทางการเมืองการปกครองของระบอบการปกครองนั้นๆ เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ส่วนรวม

(2) เมืองครร์ คือกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่รวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่และมีความรับผิดชอบในการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางของระบอบการปกครอง

(3) มีกระบวนการในการใช้อำนาจตามขั้นตอนและวิธีการที่ได้กำหนดขึ้น

(4) มีหลักการสำคัญที่ได้กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดตั้งองค์กรต่างๆทางการเมืองการปกครองหรือการดำเนินการตามกระบวนการ

(5) มีอุดมการณ์ คือความเชื่อมั่นศรัทธาในคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่มีอยู่ในระบอบการปกครองต่างๆ

(6) มีรูปแบบแห่งโครงสร้าง คือการกำหนดสถานภาพ ตำแหน่งที่ตั้งขององค์กรทางการเมืองต่างๆ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมืองดังกล่าวในลักษณะหรือแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เห็นเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการ อุดมการณ์ และสามารถดำเนินการตามกระบวนการที่กำหนดขึ้นได้ เพื่อให้สามารถบรรลุถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ

องค์ประกอบทั้ง 6 ประการนี้ ทำให้เราเห็นว่า “ธรรมรัฐ” แม้จะมีนักคิดหรือนักวิชาการพยายามตีความและอธิบายว่าเป็นระบอบการปกครอง แต่เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบทั้ง 6 ประการดังกล่าว จึงไม่สามารถบอกได้ว่าธรรมรัฐเป็นระบอบการปกครองเนื่องจากขาดองค์ประกอบต่างๆ อีกหลายประการที่นักคิดหรือนักวิชาการต่างๆ ยังไม่ได้อธิบาย

รายละเอียดให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพียงการตีความและอธิบายโดยให้บุคคลต่างๆนำหลักการของธรรมรัฐไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เป็นระบอบการปกครองหรือเป็นจุดหมายหมายของระบอบการปกครองต่างๆเท่านั้น หรือหากจะมีการอธิบายให้เห็นรายละเอียดของความเป็นระบอบการปกครอง ก็จะกลายเป็นการตีความและการอธิบายที่ขัดแย้งกับหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธ ศาสนา ด้วยเหตุนี้ธรรมรัฐจึงเป็นได้เพียงหลักการ

ที่ดีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาหรือส่งเสริมระบอบการปกครองต่างๆ ในฐานะที่เป็นหลักธรรมประการหนึ่งที่บุคคลในระบอบการปกครองต่างๆ ควรประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นการกล่าวว่รัฐธรรมนูญเป็นระบอบการปกครองจึงเป็นเพียงการตีความและอธิบายในเชิงประยุกต์เพื่อให้เข้ากับแนวคิดทางการเมืองการปกครองต่างๆ เท่านั้น

ส่วนหลักธรรมรัฐในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย เราจะเห็นได้ว่าในสังคมไทยมีปัญหาหลักๆ อยู่ 3 ด้านด้วยกันคือ ด้านพลเมือง ด้านการเมือง และด้านระบบราชการ ซึ่งปัญหาทั้ง 3 ด้านส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวก็คือการขาดจริยธรรมของบุคคลในระดับต่างๆ จึงต้องหาแนวทางพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย โดยการนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาคือ “หลักธรรมรัฐ” มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ 4 แนวทาง ได้แก่

(1) หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการควบคุมตนเอง คือการควบคุมกาย วาจา และใจของตนเองให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและพึงประสงค์ของสังคม กล่าวคือการที่บุคคลสามารถควบคุมตนเองให้ทำในสิ่งที่ควรทำและไม่ทำในสิ่งที่ไม่ควรทำได้

(2) หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง คือการเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับตนเองทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม ให้มีความเหมาะสมและให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมประชาธิปไตยคาดหวัง

(3) หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภายใน คือวิธีการให้คนเราคิดพิจารณาทบทวนและไตร่ตรองตรวจสอบพฤติกรรมต่างๆ ของตนเองทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตามกรอบของหลักธรรมรัฐ เพื่อให้ความถูกต้องความดีงามเกิดกับชีวิตของตนเองและมีความผิดพลาดน้อยลง

(4) หลักการของธรรมรัฐ เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภายนอก คือวิธีการพิจารณาตรวจสอบโดยผู้ตรวจสอบจากภายนอกอาจจะเป็นบุคคลหรือหน่วยงานอื่นตามกรอบหรือตามมาตรฐานของธรรมรัฐ เพื่อให้ผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองทำ

หากสามารถปฏิบัติตามแนวทางการประยุกต์ใช้หลักการของธรรมรัฐในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยทั้ง 4 แนวทางนี้ได้ ปัญหาจริยธรรมของบุคคลต่างๆ ก็ จะได้รับการแก้ไข ซึ่งจะส่งผลให้ปัญหาของระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยพลอยได้รับการ

แก้ไขและพัฒนาไปด้วยเราจะเห็นได้ว่า “ธรรมรัฐ” เป็นหลักธรรมคำสอนประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าทั้งต่อปัจเจกบุคคลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและการปกครองระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย แต่คุณค่าของธรรมรัฐจะเกิดขึ้นได้นั้น กลไกสำคัญอยู่ที่แต่ละบุคคลในสังคมยึดเอาหลักธรรมเป็นหลักการในการตัดสินใจทางการ เมืองการปกครองแล้วแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาทางกายและวาจาได้อย่างถูกต้องดีงาม แล้วคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นระบอบการปกครองที่สังคมไทยนำมาใช้ก็จะแสดงผลออกมาได้อย่างถูกต้องดีงามตามไปด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้นนอกจากธรรมรัฐจะเป็นเครื่องมือสนับสนุนและขับเคลื่อนให้ประชาธิปไตยในสังคมไทยได้พัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้องดีงามยิ่งขึ้นแล้ว ธรรมรัฐยังเป็นทั้ง พื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นเครื่องชี้วัดความเป็นระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยได้อีกด้วย โดยดูจากการมีหรือไม่มีหลักธรรมของบุคคลต่างๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมไทยนั่นเอง

6. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “การบริหารอำนาจตามแนวพุทธในระบบการปกครองแบบธรรมรัฐ” นั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ประเด็น คือ ข้อเสนอแนะในแง่นโยบายการนำไปใช้ และเพื่อการวิจัยต่อไป ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะในแง่นโยบายการนำไปใช้

1) ร่วมกันผลักดันในเชิงนโยบายแห่งรัฐเพื่อให้บรรจุเรื่องการส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการพัฒนาการด้านเศรษฐกิจของชาติ และให้เป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda)

2) ให้มีคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อจัดทำแผนงาน แผนงบประมาณ ทั้งระยะสั้น ระยะยาว พร้อมทั้งให้มีอำนาจติดตามการปฏิบัติงาน การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

3) บรรจุให้เป็นหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ โดยปรับหลักสูตรทั้งเนื้อหาและรูปแบบให้เหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษา เพื่อหวังให้เกิดประสิทธิผล (out come) มากกว่าสอบให้ผ่านตามหลักสูตร (out put)

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1) การศึกษาวิจัยธรรมรัฐเพื่อสังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับเยาวชนไทยและสังคมไทย

2) การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการบริหารการปกครองแบบธรรมรัฐแก่นักการ เมืองไทย

3) การศึกษาวิจัยเรื่องหลักธรรมในธรรมรัฐที่เหมาะสมเป็นแนวทางการส่งเสริมเผยแพร่ในสถาบันอุดมศึกษา

References

- Phra Dhammapidok (Por Payutto). (2000). *Learning Process for Developing People Towards Democracy*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
- _____. (1998). *Thammanoon Chivasit*. Bangkok: Sahamatham Publishing Company Limited.
- Chamnong Thongprasert. (2002). *Thai language conversation*. Dharma language. <http://www.tpschammong.iirt.net>.
- Kittisak WimonSantisangsi. (2001). *Expectations of Bangkok Bank Public Company Limited Personnel on the Role of Trade Unions*. Chiang Mai University.
- Denhardt. (2003). *Janet V. and Robert B. Denhardt. The New Public Service: Serving, not Steer*. New York: M.E. Sharpe, Inc.
- Boonmi, Thirayuth. (2002). *Good Governance: A Strategy to Restore Thailand*. In Duncan McCargo. (ed.) *Reforming Thai Politics*.